

JAUME FUNES ESTIMA'M... PERÒ VULL SABER-NE MÉS

COM EDUCAR PER FER PETONS
I ABRAÇADES, PASSAR DE
LES DROGUES I SER PERSONA
EN UN MÓN DIGITAL

JAUME FUNES
ESTIMA'M...
PERÒ VULL
SABER-NE MÉS

**COM EDUCAR PER FER PETONS
I ABRAÇADES, PASSAR DE
LES DROGUES I SER PERSONA
EN UN MÓN DIGITAL**

PRIMERA EDICIÓ: JUNY DEL 2020
© JAUME FUNES, 2020
© COLUMNA EDICIONS, LLIBRES I COMUNICACIÓ, S.A.U.
AV. DIAGONAL, 662-664 - 08034 BARCELONA
ISBN: 978-84-664-2664-0
DIPÒSIT LEGAL: B. 8.785-2020
FOTOCOMPOSICIÓ: PLECA DIGITAL, S.L.U.

www.columnaedicions.cat

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

El paper utilitzat per imprimir aquest llibre està qualificat com a ecològic i procedeix de boscos gestionats de manera sostenible.

Índex de continguts

Pròleg en quarantena 15

Pot semblar que no tinc paraula 19

El perill de mirar realitats noves amb ulls envellits 21

Educar per gestionar la vida en un món desconegut 23

I. Necessiten petons. Però pobre de tu que intentis fer-los-en un 27

Pares menys desesperats i professionals menys perduts 29

Petons i proximitats 30

Resulta que no ho faig tan malament 31

Aconseguir que tinguin bona premsa, no que siguin els fills d'un altre 32

També els pares i mares es reboten 33

Quan comprendre no és altra cosa que mirar acollidorament 34

Sempre somiem una mica més de tutela 35

Primer veiem problemes. Les mirades espantades 36

Un primer final que no sempre és l'esperat 37

Aplicar protocols i no observar vides 39

Radicals fora i submisos a casa 40

Què fem quan tot es complica? 41

Mestres més sols que els seus adolescents 43

Les altres adolescències 44

És possible l'entesa i el relax 45

II. El repàs: són adolescents i tractem d'educar-los 49

L'adolescència explicada als adolescents 51

III. **Aprendre el plaer d'estimar, fer petons i abraçades**

57

	Temps de primeres vegades	59
	La condició sexual de l'adolescent	61
	<i>Un cos amb desitjos i desitjat</i>	61
	<i>Descobrir i experimentar els comportaments sexuals</i>	62
	<i>La dificultat de cadascú per anar al seu ritme</i>	64
	<i>Temps d'amor i desamor</i>	65
	<i>Sexe socialment construït</i>	66
	Les preocupacions i alarmes dels adults	68
	<i>Un primer exercici de realisme</i>	68
	<i>El territori de les angoixes</i>	70
	<i>Viure la pròpia sexualitat i educar la dels adolescents</i>	72
	<i>Adults que vulneren drets i deixen sols els adolescents</i>	75
	Els magatzems dels atractius, els valors i els comportaments	77
10	<i>Nous i vells educadors sexuals</i>	78
	<i>Sexualitat amb música</i>	80
	<i>Una sexualitat de sèries</i>	83
	<i>El porno forma part de la llista de descobriments</i>	85
	Pactem els components de la sexualitat	87
	<i>Si ens aclarim, s'aclariran</i>	87
	<i>Sexe, orientació sexual, pràctiques de la sexualitat</i>	89
	<i>També som formes d'estimar</i>	92
	Algunes concrecions per a una proposta educativa	94
	<i>Un objectiu, tenint en compte la diversitat</i>	94
	<i>La llista de les preocupacions raonables</i>	96
	<i>No es tracta de programar conferències</i>	99
	<i>Territoris per a la influència educativa</i>	101
	<i>El programa escolar i els adults que escolten</i>	102
	<i>Educar a casa entre els aclaparaments diversos del dia a dia</i>	103
	<i>Territoris de diàlegs i converses</i>	106
	Més propostes sobre els continguts de l'educació sexual	108
	<i>Educar desitjos i plaers</i>	108
	<i>Adolescents enamorats que se'n van al llit (o no)</i>	110
	<i>Amors, desamors i ruptures</i>	113

<i>Experiències que sempre deixen empremta</i>	114
<i>Aprendre a protegir-se</i>	115
<i>No tens edat per al sexe. Sempre has de tenir valors</i>	116
<i>Gestionem el porno</i>	119

IV. Aprendre a descobrir quin lloc han d'ocupar les drogues a la seva vida **123**

Viure en un món de drogues	125
<i>Educar la felicitat o com passar de les alarmes a les preocupacions</i>	125
<i>Pòsits educatius d'una història d'atenció als usos de les drogues</i>	126
<i>Adults que eduquen i fan servir drogues</i>	129
De què parlem quan parlem de drogues	130
<i>Una droga és una droga</i>	131
<i>Saber com funcionen per saber com usar-les (o no)</i>	135
<i>Unes primeres raons per pensar que les drogues poden crear problemes</i>	138
<i>Un univers amb moltes més dimensions</i>	140
<i>No es tracta (principalment) d'educació per a la salut</i>	142
Els usos adolescents. Els seus arguments i els nostres problemes	144
<i>Del no a les drogues al consum responsable</i>	145
<i>Un món d'atractius i pors</i>	146
<i>Divertir-se «lliurement»</i>	148
<i>Els usos problemàtics en l'adolescència</i>	150
<i>Sortir, donar voltes, passar-s'ho d'allò més bé</i>	153
La maria no és dolenta perquè és legal	154
<i>Dels hippies al conreu en interior</i>	155
<i>Un apunt sobre el cànnabis</i>	156
<i>Dades i arguments «porreros»</i>	158
<i>Trastorns i altres dificultats</i>	159
<i>Educar quan el cànnabis estigui regulat de manera no penal</i>	160

És legal, però és una droga	166
<i>Comencem de nou per la immersió en la realitat</i>	166
<i>Educar la convivència, però no la tolerància</i>	
<i>amb l'alcohol</i>	167
Concretant preocupacions i propostes	169
<i>Educar entre contradiccions</i>	170
<i>Prevenir experimentant</i>	171
<i>Aconseguir que la informació moduli</i>	
<i>l'experimentació</i>	172

V. Educar personatges en línia, que viuen en xarxa **175**

12

Adolescents de la societat digital	177
Què fan, què hem de fer, entre pantalles	178
<i>Alarmes analògiques sobre adolescents</i>	
<i>hiperconnectats</i>	178
<i>Vuit universos actius sense resposta educativa</i>	180
<i>Darrere les pantalles. La realitat oblidada</i>	186
Nous i vells estímuls per al desenvolupament	188
<i>No és cert que s'espatllin</i>	188
<i>Ara el repte és voler accedir al saber</i>	190
<i>Som en temps d'identitats editables i vides virtuals</i>	191
<i>Abans parlàvem per telèfon</i>	193
<i>Noves versions de vells problemes</i>	194
De l'univers digital a l'univers adolescent	195
<i>I internet es va fer adolescent</i>	195
<i>Quan els miralls parlen i pots sentir-te mirat</i>	197
<i>Donar fe de l'existència, fer un relat de la pròpia vida</i>	199
<i>Més que mai en companyia de...</i>	201
<i>Un món de noves influències</i>	202
<i>Una presència poc pacífica</i>	205
De les seves activitats a les nostres propostes	
d'educació digital	207
<i>Cercar comporta fer-se preguntes abans</i>	208
<i>No et fiïs mai de res que et digui ningú</i>	210
<i>Consells amb paraules joves</i>	213

Construir el benestar digital	217
<i>L'acompanyament digital</i>	220
<i>Planificar l'alfabetització digital</i>	222

VI. No sap què fer i no puc permetre que no faci res **225**

Queden encallats, atrapats a la sorra, no sempre en calma	227
El bon adolescent quan s'acaba l'ESO	229
Per què s'aturen?	231
<i>Ser alternatiu, trobar el sentit, quedar immòbil</i>	231
<i>Viure una altra adolescència, una altra escola</i>	233
Pausa escolar i vertigen social	234
Què podem fer?	236
<i>Aconseguir que tornin a la circulació</i>	237
<i>No poden estar aturats i sols</i>	239
<i>Vells i nous companys</i>	240
Idees per a les diferents situacions	241
<i>Respostes per a preguntes alternatives</i>	241
<i>Viure a costa nostra?</i>	242
<i>Aprendre en mig de turbulències</i>	243
<i>Pensar amb les mans</i>	244
El consell orientador quan s'acaba l'ESO	245
<i>Pensar la nova transició</i>	245
<i>No n'hi ha prou amb matricular-los</i>	246
<i>Començar abans, continuar després</i>	248
<i>Orientar no és escollir estudis</i>	249

13

VII. Educar adolescents amb infàncies en què tot es va trencar **251**

Adolescències adoptives	253
Considerar les singularitats educatives i els malestars afegits	254
També són primer adolescents	256

	Sorpreses adolescents amb majúscules	258
	<i>Cercar la tara i trobar el fàrmac</i>	258
	<i>El producte de dosis afegides de patiment</i>	259
	<i>Emancipació i confrontació sense ruptura</i>	260
	Danyar i reconstruir la biologia de l'amor	261
	<i>Reparar injustícies</i>	261
	<i>Quan explota el passat</i>	262
	<i>Esgotadors de resistències</i>	263
	<i>Un viatge d'anada i tornada</i>	264
	<i>Ser persona singular, estimada i vinculada</i>	265
	<i>Sembla que es trastornin</i>	267
	L'adolescència ho complica tot i la seva vida	
	complica la seva adolescència	268
	<i>Sense eines per gestionar el caos de les noves</i>	
	<i>emocions</i>	269
	<i>No saber estimar quan es descobreix que toca</i>	
	<i>estimar</i>	270
14	Atendre la singularitat de les seves necessitats	272
	<i>Reconstruir, aguantar, esperar més</i>	272
	<i>Gestionar sense culpa els desastres que suren</i>	274
	<i>Adults que conserven la pau emocional i</i>	
	<i>ajuden a reconstruir la seva</i>	275
	<i>Control i pastilles</i>	277

	Epíleg:	
	Eren propostes per mirar	
	d'acompanyar la felicitat	
	(a vegades entre infelicitats)	281
	Agraïments	287

**I. Necessiten petons.
Però pobre de tu que
intentis fer-los-en un**

Pares menys desesperats i professionals menys perduts

Tot escriptor aspira que el seu llibre tingui el màxim de difusió. Jo no en soc una excepció. Tanmateix, la principal satisfacció té a veure amb aconseguir que esdevingui útil a les persones per a les quals havies escrit. En el meu cas, a les persones adultes que veuen la seva vida entretinguda amb la presència de nois i noies adolescents. I sembla que *Estima'm quan menys ho mereixi...* ha aconseguit les dues pretensions. En la meua experiència com a escriptor i com a professional que està al costat dels adolescents i dels seus adults, aquesta ha esdevingut una aventura singular. D'alguna manera, les seves pàgines han suposat revolució i calma, intenses, en l'univers educatiu adolescent.

Com a lectora o lector pacient de les meves reflexions també saps molt bé que no s'aprèn a educar llegint un llibre, tot i que ara ho estàs fent. Igualment saps, però, que t'ajudarà perquè, de tant en tant, vols sentir-te bé continuant fent de bona mare, pare, professional, destinant temps a pensar, imaginar, provar de saber què val la pena fer o descobrir per què aquella forma d'actuar que tant havies planificat no ha acabat de funcionar. I potser, com el primer llibre, t'aporta serenor i creativitat... i també et vas quedar i et quedaràs amb ganes de saber-ne més, de contrastar velles i noves experiències.

Les pàgines que segueixen estan destinades a compartir el balanç de l'itinerari educatiu que ha suposat (espero que també per a tu) el primer *Estima'm...* Començaré evitant, una vegada més, que m'adjudiquis el paper d'expert consagrat que sap què s'ha de fer, fent-te notar que la principal manera de millorar la nostra capacitat educativa és compartir (amb d'altres mares i pares, amb companys professionals, trobant-se pares «desesperats» i professionals «perduts»). I així, he de dir que el primer llibre ha estat una ocasió per a la trobada en clau adolescent. Ha provocat grups de WhatsApp

que llegien i comentaven en paral·lel; tertúlies familiars periòdiques per compartir com s'adaptaven les formes d'educar compartides durant la infància a la realitat d'uns fills que havien crescut.

En algunes «tertúlies» o espais de trobada que he compartit, les mares em deien que n'havien resultat «grans moments de converses íntimes». El llibre s'ha trobat mares que el subratllaven perquè el pare, poc lector i no gaire disposat a la flexibilitat, anés directament a assabentar-se de què era important i que ho poguessin comentar junts. Algunes lectores reconeixien que havia provocat moments de calma per parlar dels fills. Potser hem de tornar a tenir present la dificultat d'educar en solitud. Recordar que no existeix cap manual de bon pare o bona mare, i tothom ho és en la mesura que no «passa» dels seus fills i, a estones, es para a pensar com fer-ho millor, a recordar que les seves vides adultes i les dels fills van lligades.

30

Petons i proximitats

El títol ha estat un bon reclam i reflecteix la profunda dualitat en què ens fiquen les i els adolescents. En totes les xerrades he començat recordant com els adolescents necessiten i volen que els fem petons... però pobres de nosaltres que ho intentem. Tot el que podem fer és esperar el moment fràgil per intentar-ho! Però el que volia dir és que hem de ser conscients d'aquesta necessitat per no sumar-nos al rebuig que provoquen en d'altres adults, incapaços de descobrir les emocions que hi ha sota la seva esquerpa pell.

Aquesta dualitat també té a veure amb les distàncies. Quan havia de dir que ens necessiten a prop (demostrant estima... malgrat tot), ràpidament havia d'afegir que calia trobar la distància adequada. Quina? Ni tenia ni tinc cinta mètrica per mesurar-la. Tornàvem a les afirmacions contradictòries. Pròxims perquè comprovin que estem a prop, disponibles i

accessibles, sense que ens visquin com a intromissió inacceptable. A distància perquè puguin exercir la seva conquesta «llibertat», però no massa lluny, que no sentin que els hem deixat sols.

Les pàgines del llibre i jo havíem de recordar que són monedes de dues cares, que poden ser cara i creu quasi alhora. Si parlem d'estimar, el més complicat resulta fer-ho quan ens posen la creu i dubtem que tinguin cara.

Resulta que no ho faig tan malament

El llibre també s'ha trobat amb molta gratitud («Un llibre que et fa sentir millor com a mare no té preu», «No et conec, però m'ha ajudat molt i volia donar-te les gràcies»), i ha permès descobrir que a l'educació dels i les adolescents hi ha molts intents d'adults desconcertats i desesperats i massa recomanacions de manuals inaplicables («Soc mare d'un adolescent. M'ha encantat parlar amb tu. Les famílies trobem molt a faltar que ens orientin sense estridències, amb calma, ajudant-nos a mirar, a entendre»).

31

Des que al final dels anys vuitanta (del segle passat) vaig proposar organitzar tertúlies de cafè i pastes entre pares, mares i professionals, no havia trobat tantes ganes de parlar, d'una altra manera, sobre l'educació, descobrir junts altres mirades. Tornava a descobrir que, sovint, els nois i noies adolescents estan més acompanyats que els seus pares. Tot i que són paraules exagerades, després d'una de les trobades arran del llibre rebia aquest correu: «Infinites gràcies per haver vingut ahir a sopar amb nosaltres. No et pots ni imaginar com ho vam disfrutar, i com de positius i valents ens vas deixar. És molt especial el que transmetes, i molt valuós. Quan vas marxar, tots vam treure llibretes per apuntar-nos com a bojos coses que ens havies dit i que ens van agradar tant que anirem rellegint-les uns quants dies! Estem tocats pel teu missatge d'optimisme i de confiança». Jo també vaig quedar tocat,

aquesta i moltes vegades més, en descobrir que, de tant en tant, un llibre i els diàlegs que provoca servien per construir mirades en positiu.

Aconseguir que tinguin bona premsa, no que siguin els fills d'un altre

Molt probablement part de la bona acollida que ha tingut el llibre és deguda a dos fets demogràfics que fan pensar en com entenem les vides adolescents. El primer ha estat que bona part dels líders comunicatius actuals tenen fills i filles adolescents. El segon, similar, que passa el mateix amb una part significativa del professorat de secundària. No és el mateix ser entrevistat, a la ràdio o a la televisió, de manera impersonal, parlant de problemes que tenen els adolescents, que ser-ho per qui fa una estona ha deixat un adolescent a casa o no trigarà gaire a trobar-se'n un practicant l'adolescència.

32

Quan l'adolescent de qui parles és el teu fill, pots posar-te més fàcilment a la seva pell, no simplificar els problemes, acceptar que les respostes són complexes. No parlàvem d'adolescents, sinó de fills adolescents, amb cara i ulls, estimats i amb les seves dificultats singulars. Repetia una experiència que, anys enrere, havia tingut formant jutges i fiscals, al voltant de la justícia de menors. Sempre es resistien a acceptar la necessitat d'entendre el món adolescent per aplicar les mesures adequades. Sempre veien primer delinqüents. Només alguns canviaven la mirada en descobrir que estàvem parlant de personatges que podien ser com el seu fill o filla. Descobrien, així, el significat de veure primer la condició adolescent abans de pensar en la reacció penal.

El cas del professorat té unes altres connotacions. Tenir fills adolescents i ser professor o professora de secundària té la seva complexitat, i per ser bon pare i bon profe s'ha de gestionar una certa esquizofrènia vital, una escissió educativa

singular. Per exemple, en el cas d'una professora, a casa inevitablement t'has d'angoixar i la confrontació inevitable està personalitzada en tu, que intentes ser una bona mare. A l'institut pots relativitzar, contextualitzar, no se t'espatlla cap fill teu, les confrontacions estan diversificades. Intentes ser una bona professora en qui l'alumnat confia. La lectura del llibre potser ha ajudat a situar els diferents papers i a descobrir que, de vegades, es fa de profè amb la irritació cansada d'un pare i, altres, fem de pares oblidant que esperen de nosaltres la confrontació de qui vol comprovar que continuem al seu costat. Sempre recordava el resum: has de ser un adult proper i positiu, amb les seves variacions, a casa i a l'escola.

També els pares i mares es reboten

No tot han estat bones acollides. També he hagut de dialogar amb pares que es rebotaven tant o més que els fills. «O sigui que m'haig de quedar assegut veient i acceptant tot el que va fent el meu fill. Tan sols hem de mirar com fan el burro!», em deia un pare en el diàleg d'una de les presentacions. No ha faltat qui insistia en la necessitat que descobreixin l'autoritat i la respectin mentre són «menors». Més suaument, alguna mare insistia: «Tant dir-nos a nosaltres mateixes com tractar o no tractar els adolescents, també hem de recordar que hi poden posar de la seva part». Em costava fer entendre que un fill adolescent és algú a qui ensenyem mentre ell ens va dient que ja ho sap tot. I ho hem d'aconseguir sense que ens doni la raó ni les gràcies.

Havia de recordar que, potser, l'adolescència és el darrer període del «sacrifici» educatiu de tot pare o mare, que té cura des de ben petit del seu fill. Fer descobrir que les noves «renúncies» (a tenir raó, que els propis arguments siguin els millors, a no veure gaires canvis després de la batalla, a patir imaginant el risc que no poden veure, a...) sempre van acompanyades de la felicitat de descobrir la vida d'una altra manera, la felicitat de veure com van sent competents després

dels errors, la possibilitat d'influir significativament sempre que sigui amb discreció, a l'ombra. Sempre he hagut de repetir allò que «comprendre» no vol dir justificar, mirar no vol dir contemplar impassibles, descobrir els seus arguments no vol dir que no hàgim d'aportar els nostres. No es tracta de no dir res, sinó d'intentar dir-ho en el moment oportú i de la manera adequada, assumint sense culpabilitzar-nos (tan sols reflexionant a posteriori) que molts cops no és possible.

Quan comprendre no és altra cosa que mirar acollidorament

34

El «rebot» també pot sorgir de la seva banda. Com sempre, el llibre també ha trobat adolescents que no volen sentir-se «compresos», «rebotats» per les aproximacions dels seus pares i mares. Crec haver descrit al llibre la multiplicitat de situacions en què això és possible, si més no com a expressió provocadora. Una de les múltiples adolescents a qui he continuat escoltant em deia: «La meva mare m'ha preguntat en què em podia ajudar i jo li he dit que deixant-me viure la meva vida». Davant les desesperacions de les corresponents mares, havia de recordar que, en molts moments, comprendre no és altra cosa que mirar acollidorament, amagant la por i la sensació de fracàs, continuar mostrant interès malgrat els rebufts que rebrem, ser-hi encara que ens sentim inútils. Vindran temps millors.

Hi ha moltes mares i pares que sempre han estat preocupats per educar tan bé com sigui possible els seus fills, a casa, al barri, a l'escola. Però, de cop, descobreixen que les criatures creixen i han de continuar educant i no veuen clar com, en un món canviant que descol·loca a tothom. La demanda al llibre era respondre a la pregunta «I ara què?». Doncs ara toca seguir educant i descobrir com. Aquests mesos, el llibre ha trobat grups de famílies preocupats i implicats en l'educació dels adolescents, com ho havien estat dels infants.

Era el canvi educatiu que una mare resumia així: «Em vaig comprar el llibre divendres i pràcticament ja me l'he llegit. M'he adonat de moltes coses... com que jo no estic acompanyant el meu fill en l'adolescència... i altres coses més... L'estic educant amb el mateix mètode de quan era petit». Diferents grups implicats a fer escola a primària sentien el pànic d'enviar els fills a una secundària en què les coses ja no serien igual. El llibre ajudava a pensar que una altra escola secundària és possible i a pensar com podien actuar a l'institut del seu barri. Part de la preocupació l'havia creat en parlar de «l'escola inevitable i incompatible». Després em referiré a la soledat escolar amb què s'ha trobat el llibre.

Sempre somiem una mica més de tutela

Una part d'aquesta crisi educativa ha quedat reflectida en les demandes dels darrers cursos a l'administració educativa per posar en marxa instituts escola. Escoles fins als setze anys en les quals pot tenir continuació un projecte educatiu escolar amb la corresponent línia pedagògica en totes les etapes educatives. Una vella història (de l'època de la República) que té molt de sentit si es pensa en la globalitat educativa, per impedir ruptures, però que amaga contradiccions. Pares i mares no deixaven d'expressar una preocupació doble: pel fill o filla ja gran però «tendre», per la seva nova ubicació, una mica perduda, a l'institut.

Seguint el que proposava al llibre vaig advertir que ni era ni és cert que el millor per a tothom sigui fer tota l'escolarització a la mateixa escola, per molt que tranquil·litzi els pares, ara angoixats pels canvis del fill o per l'orfanat educativa que la secundària pot suposar. Era i és cert que la secundària obligatòria pot estar perfectament separada, ser diferent, però ha de tenir una organització pensada per a les transicions i ser una veritable escola adolescent (característiques descrites al llibre).

El cicle adolescent d'una escola que també és institut no pot ser una proposta de fer més escola primària. En mig de la preocupació familiar honesta, advertia que l'adolescència sempre és una lluita per abandonar la infantesa (inclosa l'escola) i necessita, també, una escola que els permeti ser diferents, demostrar que ho saben tot, que podem estar tranquils perquè ja controlen (ara que ja no estan sota control).

Primer veiem problemes. Les mirades espantades

36

El llibre ha aterrat sovint en mig de preocupacions educatives raonables però desenaixades. Dit d'una altra manera: ens preocupem raonablement pels nostres adolescents, però posem el centre de la preocupació en qüestions que l'adolescent relativitza, mentre que se'ns escapen aspectes educatius importants. La nostra preocupació no és la que té l'adolescent, i allò que hauria de ser la nostra preocupació educativa, allò que l'adolescent accepta acríticament, passa desapercebut.

En una de les tertúlies amb mares i pares, una parella em va preguntar sobre la sèrie d'èxit entre els adolescents *Élite*, que estava veient el seu fill. En aquell moment jo encara la coneixia molt poc i no vaig poder aportar gaire criteri. Tot i així, veient com reapareixia la preocupació per la violència i el sexe, després de prometre estudiar-la més a fons, vaig advertir: «Atenció, que potser el que nosaltres destaquem no és allò que els atrau».

Alguns dies després, la parella em va enviar aquest amable correu:

Només, a títol d'anècdota, volíem comentar-te que, gràcies a la conversa amb tu, avui en Narcís i jo hem trobat l'energia per parlar (escoltar) amb el nostre fill de quasi-13, que ja ha vist *Élite*!

Conversa *Élite* papa, mama i Xavier:

PAPA: Xavier, hem vist dos capítols d'Élite, aquella sèrie que has vist. Què és el que has vist tu d'interessant a la sèrie?

XAVIER: M'ha agradat.

PAPA: Què t'ha agradat?

XAVIER: És una sèrie de molta intriga, un assassinat al principi i en cada capítol s'avança fins a saber, amb cada vegada més intriga, qui és l'assassí. A més a més, molt luxe, roba bé, pentinats bé, mola. M'ha agradat molt.

MAMA: També hi ha sexe, drogues, maltractaments, i més.

XAVIER: Això no m'interessa. Passo.

La conversa ha donat peu perquè parléssim de la possibilitat de tenir suport en les coses noves que va descobrint, ha anat molt bé.

No cal dir que vaig veure la sèrie i que em va obligar a pensar com abordar les noves influències i a escriure sobre els «adolescents Netflix». Reflexions que he incorporat al que ara són capítols nous d'aquest llibre. Si ho recordo en aquestes primeres pàgines tan sols és per tornar a advertir com una mirada espantada no ens deixa veure les seves realitats. Com una lectura des del problema ens amaga aspectes i preocupacions que haurien de ser més importants. Veiem violència i sexe, i no intriga. Se'ns escapa que potser ara el problema és l'estil de vida que divulga la sèrie i descobrir si interessa a l'adolescent com a projecte personal, com a forma de ser. Luxe i èxit per damunt dels altres, en aquest cas, com a manera de ser feliç.

37

Un primer final que no sempre és l'esperat

El llibre també ha generat demandes de resposta associades al descobriment de finals de l'adolescència que no semblen els desitjats pels pares o per l'escola. Un dia vaig atendre una parella lectora, sensibles i preocupats per l'educació, que van començar el diàleg dient-me: «Creiem que estem perdent el fill... i volíem saber-ne el teu parer».

El noi, dinou anys, acabava de començar la universitat sense especials dificultats ni problemes i la resta de la seva vida era raonable. En intentar aclarir on era el «problema» em van dir: «Sempre ha estat molt bon estudiant, treia tot excel·lents... i ara a la universitat va fent, ja no estudia tant, les notes no són iguals...». Com que demanaven la meua opinió, vaig suggerir: «Potser ara cerca altres formes de ser feliç...». La resposta dels pares va ser: «Sí, tens raó; l'altre dia ens va dir que sempre havia fet el que nosaltres volíem... i que ara volia viure la seva vida».

38

Al llibre havia insistit en dos aspectes que, en aquesta situació i en la que explicaré tot seguit, reapareixen. D'una banda, l'adolescència és un moment fort per anar aclarint què esperem, què hem d'esperar, del nostre fill o filla. D'una altra, és el temps per anar trobant la seva manera de ser, de viure, de construir-se. Costa descobrir que, en acabar les primaveres adolescents, arriben els seus estius, sovint molt diferents del que havíem imaginat. Es fan grans i no sembla que vagin acomplint allò que havíem previst, imaginat, per a les seves vides.

He ajudat un temps una noia (quan vam començar tenia setze anys) que, aparentment, es complicava la vida sortint amb un jove uns deu anys més gran. L'alarma familiar (lectora dels meus suggeriments) em va semblar inicialment justificada. En els nostres diàlegs, en mig dels seu procés per anar definint com viure intensament l'adolescència i com anar-ne sortint, vaig descobrir (una vegada més) com d'injustificades acaben sent les alarmes adultes i com allò que inicialment pot ser problemàtic esdevé útil i positiu.

No descriuré ara la complexitat de la seva vida. Era una noia que estudiava i va continuar estudiant amb bons resultats acadèmics, però volia ser ella. Xocava com a adolescent que vol divertir-se i ser feliç i, també, pensar. Se sentia malament entre les «ximpleries» dels seus amics de la mateixa edat i volia conèixer la vida per boca de joves més grans. Els adults

volíem que continués una adolescència previsible, prevista. Ella va poder descobrir, de manera intensa, l'experiència d'estimar i sentir-se estimada. Va descobrir de manera tranquil·la la gran diferència entre aquella experiència i la sexualitat insatisfactòria dels «follamics» que ja havia tingut. Els adults sempre ens avancem a descobrir problemes i poques vegades esperem a veure que, potser, darrere de l'aparença hi ha una gran possibilitat educativa.

Aplicar protocols i no observar vides

La tendència a veure problemes i la pretensió d'evitar-los, de prevenir-los, ha conduït a un increment continu de «protocols» i pautes d'actuació. Una mena de pretensió permanent de definir els components del problema construït, tractar d'identificar-los en l'adolescent que no sembla comportar-se adequadament i actuar d'acord amb la seqüència d'accions previstes. Actualment a l'escola, per exemple, han de tenir presents un mínim de set protocols. Aquests darrers mesos he repetit reiteradament que era objector de protocols. Hem de mirar si invoquen Al·là però no descobrir si s'han enamorat, si respecten el que és sexualment diferent però no si se senten superiors i menyspreen els altres, si assetgen però no si estan sols o imposen les normes al grup o compensen malestars, si...

Vaig atendre una família que em formulava preguntes al voltant de què podien fer amb el seu fill adolescent en un conflicte estrany (no aclarit) amb alguna companya de l'escola (privada concertada). Alguna família s'havia queixat, l'escola havia aplicat el protocol per no tenir problemes i havia fet un canvi de grup. Ningú va parlar amb l'adolescent, ni va esbrinar els detalls de la relació problemàtica, ni va tractar d'aclarir les relacions de grup abans i després. El noi, mesos després, va anar a estudiar un curs a l'estranger. Els pares van tornar a venir a parlar de com el fill —tot i la rigidesa del col·legi en què estava— anava bé, i que no volia tornar, volia

acabar la secundària fora. No es va aclarir mai què passava, però quedava clar que el noi no volia tornar a aquell entorn. Ara, lluny, se sentia bé, se sentia fins i tot bon escolar.

També és cert el contrari. La nostra mirada de pares i mares preocupats per defensar el fill amaga les dificultats i problemes que té i uns altres ens fan saber. Les mirades oposades (d'una banda, la dels pares que veuen «agredit» el seu fill o filla; d'una altra, les dels pares que no volen acceptar cap taca a la conducta del fill) no permeten trobar la resposta satisfactòria per als adolescents implicats. Alguna vegada he intentat fer mediació educativa entre nois i noies que s'havien passat en els seus aprenentatges sexuals, amb uns pares que només volien policia i uns altres que volien reduir tot el problema al fet que el seu fill patia TDAH.

40

Manca molta dosi de mirades obertes, en positiu. A la preadolescència, per exemple, en tindriem prou deixant que la filla organitzés una festa de pijames a casa, comprar una bona dosi de calma i mirar de reüll el que fan. Descobriríem la seva fragilitat en mig de tot el rebombori que creen. En tota l'adolescència, hauríem de poder fer una mena de fitxa de les mirades que reben. Parar-nos a pensar com són mirats i vistos pel conjunt d'adults que els envolten i garantir que una part d'elles és positiva, acollidora. Si repasséssim els cinc verbs que el llibre invita a conjujar, recordaríem que tot comença atenuant l'hostilitat de la mirada.

Radicals fora i submisos a casa

Entre les experiències de mares, pares i professionals implicats positivament en l'educació dels seus adolescents que el llibre ha posat al descobert n'apareixien algunes que grinyolaven. En diferents moments he trobat pares i mares que volien aplicar pautes obertes, actives i autònomes d'educació, però només en alguns àmbits de la seva vida. La resta havia d'estar sotmesa a pautes tradicionals de control.

Recordo l'experiència d'un noi que anava a una escola especialment activa, que basava el seu projecte en el *learning by doing* (aprendre fent, experimentant, descobrint). La família estava preocupada per les experimentacions no previstes del fill fora de l'escola (un dia, per exemple, havia organitzat una festa i havien begut d'amagat). Quan van voler imposar un control rígid, el fill va respondre: «És que tinc dret a equivocar-me!!!».

He escoltat pares que volen fills radicals però que no llegeixin sobre el marxisme; que vagin a fer la revolució de moda però que no es fiquin en embolics; que siguin radicals a fora i submisos a casa; que contestin a una part de la societat però no posin en discussió la riquesa de la família, etc. Pares i autoritats que volen fills i ciutadans súbdits o revolucionaris a mida. Adults que obliden que tota educació dels adolescents és incompatible amb la hipocresia i la incoherència. Quan advertia que els adolescents ens belluguen les cadires tractava de recordar que incomoden la nostra precària estabilitat adulta i que no es pot ser modern tan sols perquè aprenguin el sistema d'equacions. També té a veure amb com descobren la sexualitat o expressen el seu desacord social o consideren que algunes mates no van amb ells.

41

Què fem quan tot es complica?

El llibre deixava fora, voluntàriament, les situacions adolescents singularment complicades, tot i que, parlant de la salut mental, invitava a gestionar amb bon criteri els malestars de les seves vides. Tanmateix, entre les demandes de diàleg i suport que ha provocat, moltes tenien a veure amb situacions problemàtiques, que esgotaven en proporcions diverses les capacitats familiars o dels professionals. Haver escrit un llibre en positiu sobre el món adolescent i la seva educació obligava a parlar primer d'ells i elles i, després, dels problemes i les dificultats. Algunes d'aquestes preocupacions les recupero en aquest llibre, una vegada aclarit que no són primer un problema.

La invitació a descobrir adolescents i aplicar primer de tot les regles educatives bàsiques no anul·la els patiments i les desesperacions de qui no acaba de veure clar els indrets pels quals transcorre la vida del seu adolescent. He parlat sovint amb famílies desbordades que cercaven «solucions» i que havien d'optar per mesures dràstiques. De manera significativa es decidien, si podien, per l'internament de l'adolescent. En alguns casos deien que no podien més; en d'altres, expressaven la dificultat per mirar d'incidir en la seva vida des de visions molt rígides del que era important en aquell moment.

42

El llibre havia recordat la solitud amb què els adults preocupats es troben per ajudar un adolescent i com determinades respostes, com ara l'internament, havien de ser realment l'última mesura. Allò que repetidament es diu en el món terapèutic: internar quan es poden fer mal, quan poden fer mal als altres, quan no es pot ajudar terapèuticament de cap altra manera.

He mirat d'ajudar adolescents quan els seus pares o ells feien demandes en sortir d'aquests internaments. Sense conèixer-ne molts altres per als quals el centre sí que va funcionar, el balanç semblava molt negatiu, perfectament previsible. Posar junts tots els desastres, privar de llibertat perquè tot està descontrolat, posar les inevitables etiquetes diagnòstiques, separar de la família quan l'adolescent pot interpretar que es tracta d'abandó... acaba complicant les coses. Poques vegades, al final, resultava una veritable sortida a les seves tempestuoses adolescències. I el llibre conduïa a fer que molts d'aquests pares tornessin a la pregunta: «I ara què fem?».

La manca de recursos i la impotència fan que s'interni encara que no sigui la solució. Pel meu despatx personal han acabat desfilant noies gòtiques dures, disposades només a aguantar un cert ordre familiar fins als divuit anys, nois dedicats als porros amb intensitat en famílies amb propostes educatives incompatibles amb aquest tarannà, fills d'origen

adoptiu amb adolescències carregades de ràbia... tots sortits dels centres. De vegades he pogut fer alguna cosa simplement escoltant, discutint, donant la meva opinió. Però, seguint la proposta d'estimar, acceptava, per exemple, discutir els pros i els contres de dedicar-se a passar drogues («Jaume, estic dubtant si dedicar-me a passar»...) o la diferència entre fer l'amor amb una noia que t'agrada o anar a un puticlub.

He tornat a parlar amb ells i elles com a persones que volen discutir amb algú la seva vida, sense que ningú consideri que són portadors d'alguna patologia. Necessitaven trobar adults amb qui discutir criteris, que no renyen ni imposen, però suggereixen formes per no patir ni fer patir.

Mestres més sols que els seus adolescents

El llibre també ha tingut el seu recorregut per les escoles. De vegades, l'equivalent de la soledat dels adolescents és la soledat dels seus professors. Ja està escrit com hauria de ser l'escola adolescent que necessiten, però aconseguir-ho és una batalla que el professorat sensible ha de mantenir quasi contra tothom.

43

Ha estat una excusa més per parlar de l'alumnat, i les seves pàgines han servit per discutir als claustres sobre el que significa, ens agradi o no, que els nois i noies que tenim davant siguin adolescents. Alguns col·legues em demanaven suport per convèncer companys i per sentir-se segurs en les seves maneres de fer escola. En d'altres casos, per convèncer pares i mares sobre què era important en la vida dels fills i com posar-se d'acord entre la família i l'institut («El seu és un llibre que en les tutories amb pares d'ESO hem recomanat molt —i regalat— a pares “desesperats” perquè no entenen què els està passant als seus fills/es en aquesta etapa»).

Compartir ha servit per avançar en el que significa educar adolescents a partir dels aprenentatges en el món actual.

Sempre tornaven al resum bàsic. Han de percebre't com una persona curiosa pel seu món, que pretén ensenyar-los a partir del que viuen, que no es mou per simples horaris (capaç d'abordar una preocupació sexual en mig de la classe de mates), que posa entusiasme a fer-los descobrir allò que val la pena saber i conduir-los a descobrir allò que ja està dit i no val la pena covar.

Estima'm quan menys ho mereixi... ha circulat en un moment significatiu de preocupació per l'educació i l'escola. En mig de propostes d'innovació (renovació), ha permès pensar i discutir sobre l'alumne, superar els discursos dels simples canvis en la didàctica, recordar que a les aules s'asseuen exploradors que volen descobrir i experimentar. Al mig ha quedat la gran pregunta: com es fa per aconseguir que els adolescents mantinguin el desig de saber?

44

Les altres adolescències

La diversitat d'adolescències l'hem vist a casa quan una setmana darrere l'altra temptejaven per descobrir com volien practicar-la o a l'escola veient els grups i els «pals» que al llarg de cada curs es conformaven. Però la lectura també ha conduït a fer-nos tenir en consideració les desigualtats i les pressions del mercat sobre el nostre adolescent. No tothom té les mateixes possibilitats de ser o no ser un tipus o altre d'adolescent. Nosaltres no podem educar un adolescent pensant que serà un jove amb èxit econòmic.

Diàlegs, reflexions i ajudes m'han portat aquests mesos a parlar de situacions tan contradictòries com la demanda d'una jove que vol anar a la universitat amb un Mercedes i el suport a educadors perquè ajudin adolescents sols i sense futur. Tot i que bona part dels lectors reflexioneu de manera prioritària en l'aquí i l'ara, en l'adolescent de casa, he de tornar a repetir que no podem educar sense pensar en els altres, sense imaginar el tipus de persona jove que ens agradaria

que fossin. L'utilitari Mercedes no era més que una exigència raonable després d'una adolescència entre elits i luxes, per anar a la universitat dels millors.

Els pobres també tenen adolescència. A tots els barris es dediquen a practicar-la. De la mateixa manera que, se suposa, no volem fer segregació en la nostra societat adulta, no l'hem de crear i mantenir entre els adolescents. La reflexió sobre les bones i males companyies condueix a mirar i observar què diuen dels companys de l'aula, dels grups del barri, dels diferents estils juvenils que van assajant i descobrint. Per conèixer el nostre fill hem de conèixer les altres adolescències.

En aquest nou text parlaré sovint de nosaltres, dels adults que estem al voltant seu, ja que bona part de les propostes alteren la nostra vida adulta i requereixen alguna reflexió per part nostra. Però, parlant de la moguda de l'anterior, no puc amagar que, a vegades, és encara més difícil ser adolescents en mig de determinades mogudes familiars. Gestionar, per exemple, una adolescència quan hi ha hagut una separació requereix un pacte de serenor que no sempre existeix. Pares separats que llegien per separat el llibre no sempre feien una interpretació comuna per estar de manera similar al costat del seu adolescent. Havia de recordar com els adolescents es dediquen a passar comptes del passat i com calia pactar una proximitat educativa similar i un reforç mutu per gestionar la complexitat de la vida diària.

45

És possible l'entesa i el relax

A casa, a l'escola o entre els professionals, el llibre ha acabat sent una mena de sedant d'angoixes. Lectores i lectors han trobat que no tenia gaire sentit desesperar-se abans d'hora. Estant activament al seu costat es pot confiar que acabaran bé. En el relat d'una altra mare: «Gràcies. M'ha ajudat a trobar esperança en la meua vida de dictadora (segons el meu fill). Ja m'estava frustrant. Moltes vegades ens deixem portar

pel que exigeix la societat i ens oblidem del que és realment important: deixar-los descobrir el món a través de les seves pròpies experiències de vida; al final ningú aprèn per experiències alienes. Encara que això genera molt temor, cal confiar en les bones bases del model familiar que hem construït al llarg d'aquest temps».

46

També he tingut ocasió de seguir parlant amb ells i elles amb l'excusa del llibre i d'un altre anterior (*Álex no entiendo el mundo*) i, si alguna cosa no ha canviat, és la seva necessitat de sentir-se escoltats i compresos, de trobar adults que siguin propers. Alguna vegada vaig xerrar amb més d'un centenar d'adolescents, i, tot i semblar una tasca impossible, escolta-ven i discutien quan el títol de la xerrada era d'aquest estil: «Paga la pena entendre el món? Preguntes inevitables... quan vols ser tu i no saps què, o intenten que siguis de determinades maneres»; «Aprendre a ser i a estimar en llibertat»... El mateix passava en petit grup. La clau sempre era i serà que percebin proximitat i interès real per allò que estan vivint, sense amagar el que nosaltres pensem i sentim. Fins i tot un darrer grup d'adolescents mexicans (el llibre també em va dur per aquelles terres) em deien: «Ni nosotros entendemos lo que queremos... pero no encontramos adultos que nos quieran comprender, que les interese nuestra vida».

A les darreres edicions es va publicar, afegit al final, una mena de resum en clau i veu adolescent («T'he fet patir... però m'has estimat») que recorda la necessitat permanent de mirar, escoltar, descobrir. La seva darrera reflexió pot servir per acabar aquest itinerari del primer llibre i obrir les noves propostes del segon.

Ara, mare, malgrat que per a tu encara soc tendre, jo sé que he de començar a fer la meua vida. Algun dia sortiré d'aquesta adolescència.

Estic obligat a provar, decidir i equivocar-me. I tu, a mantenir l'esperança i ajudar-me a tornar a començar. Malgrat les con-

frontacions i les angoixes mútues, he pogut ser el que soc perquè sabia que tu eres suficientment a prop. Inevitablement m'havia de barallar amb qui estimava. Em podia i em puc arriscar perquè sé que tu i el pare hi sou... i voleu que sigui una persona feliç en companyia d'altres.

Aniré fent la meua vida, i a estones segur que et sentiràs feliç del resultat.